

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LAPSEN KRIISIN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA

Anika Salminen

Jenni Hietikko-Kaukola

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

HIETIKKO-KAUKOLA, JENNI & SALMINEN, ANIKA:
Lapsen kriisin kohtaaminen päiväkodissa

Opinnäytetyö 42 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2017

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää toimivia keinoja lapsen traumaattisen kriisin kohtaamiseen ja käsittelyyn päiväkodissa. Tarkoituksena oli selvittää, miten päiväkodissa kohdataan lapsen kriisi niin yksilön kuin koko päiväkotiryhmän kanssa. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä kasvatusyhteistyön merkityksestä kriisitilanteissa sekä heidän omista valmiuksistaan kohdata kriisitilanteet.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja opinnäytetyön aineisto kerättiin puolistrukturoituina teema- ja haastatteluin. Kohdejoukkona oli yhteensä viisi varhaiskasvattajaa kahdesta eri päiväkodista. Aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehys oli kriisin teoria.

Tutkimustulokset osoittivat, että lapsen ja perheen kriisitilanteessa päiväkodin varhaiskasvattajat voivat auttaa parhaiten pyrkimällä avoimeen vuorovaikutukseen lapsen ja perheen kanssa. Haastatellut varhaiskasvattajat toivat esiin, että lapsen kanssa tärkeää on keskustella kriisistä lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Tärkeänä tuloksena nousi esiin lasten yksilöllinen ja ryhmäkohtainen havainnointi. Varhaiskasvattajat korostivat, että heillä tulee olla herkkyyttä tunnistaa lapsen tarpeet ja heidän tulee osata vastata niihin yksilöllisesti. Tärkeimpänä varhaiskasvattajat kuitenkin pitivät arjen ja rutiinien merkitystä lapsen kriisin keskellä. Tunnettyöskentely sekä luovat ja toiminnalliset menetelmät nähtiin myös yhtenä keinona tukea lasta kriisissä. Varhaiskasvattajat kokivat päiväkodin ja huoltajien välisen kasvatusyhteistyön merkityksen korostuvan kriisitilanteissa.

Opinnäytetyön aineiston perusteella voidaan päätellä, että lapsille toiminnallisia menetelmiä tärkeämpänä kriisiauttamisessa on turvallinen ympäristö ja turvalliset aikuiset. Tuloksista voidaan myös päätellä, että koko päiväkotiryhmän havainnointi on tärkeää kriisitilanteissa, jotta huomataan mahdolliset muutokset lasten käyttäytymisessä ja niihin pystytään puuttumaan varhaisessa vaiheessa. Tutkimustuloksista tuli myös ilmi, että osa varhaiskasvattajista koki tarvitsevansa enemmän koulutuksia lapsen kriisin kohtaamiseen ja käsittelyyn.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HIETIKKO-KAUKOLA, JENNI & SALMINEN, ANIKA:
Encountering child's crisis in day care

Bachelor's thesis 42 pages, appendices 2 pages
May 2017

The purpose of this thesis was to find practical means to face and deal with child's traumatic crisis in a day care centre. Another purpose was to research on how early childhood educators think about the significance of partnership in early childhood education in a crisis situation and their own preparedness to face these situations. The aim was to resolve means how to encounter child's crisis at individual and group levels in day care.

The thesis is qualitative and the material was collected using semi-structured theme interviews. The target group consisted of five early childhood educators from two different day care centres. The material was analyzed using theory-based content analysis. The theoretical framework of the thesis was crisis management theory.

The results show that the best course of action for early childhood educators working at day care, is to aim for open interaction with the child and the family in the crisis situation. The interviewed early childhood educators brought forth that it's important to take into consideration the age and stage of development of the child when having a conversation about the crisis. Nonetheless, the educators believe a regular day routine is the most important thing in the crisis of child.

Alongside with teaching emotional intelligence, creative and functional methods were also seen as one way to support a child in crisis. Significance of partnership in early childhood education in crisis situations was emphasized by the educators.

The results presented show that secure environment and the presence of adults are the most important factors to a child in crisis. In conclusion, observation on a day care group facing crisis situation holds significance in order to take notice on possible changes in children's behaviour and reacting to these changes early on. The research results also revealed, that some of the early childhood educators felt that they need more training on how to face child's crisis situation.

Key words: child's crisis, traumatic crisis, early childhood education, day care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS.....	7
	2.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset	7
	2.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	8
	2.3 Aineiston käsittely ja analyysi	9
3	LAPSEN TRAUMAATTINEN KRIISI.....	12
	3.1 Traumaattinen kriisi	12
	3.2 Kriisin vaiheet.....	13
	3.3 Lapsi kriisin kokijana.....	16
4	LAPSEN KRIISIN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA.....	20
	4.1 Lapsen yksilöllinen kohtaaminen	20
	4.2 Lapsen kriisitilanteen huomioiminen päiväkotiryhmässä.....	23
	4.3 Kasvatusyhteistyö ja sen merkitys kriisitilanteessa	26
5	KESKEISIMMÄT TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	30
6	POHDINTA.....	33
	6.1 Eettisyys ja luotettavuus	33
	6.2 Opinnäytetyöprosessin pohdintaa	35
	6.3 Pohdintaa ja jatkotutkimukset.....	36
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	41
	Liite 1. Saatekirje.....	41
	Liite 2. Haastattelukysymykset	42

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat kokonaisuuden, joka painottuu erityisesti pedagogiikkaan. Laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodissa tai esimerkiksi perhepäivähoidossa. Vuonna 2015 koko varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 245 650 lasta, eli 68% koko väestön 1-6 vuotiaista lapsista. Kuntien kustantamissa päiväkodeissa oli yhteensä 76% varhaiskasvatuksen piirissä olleista lapsista. (THL, 2017, 2016.)

Näin suuren osan lapsista ollessa varhaiskasvatuksen piirissä, on ilmeistä, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee olla valmiita kohtaamaan lapset ja perheet heidän erilaisissa elämäntilanteissaan. Jokaisen ihmisen elämään kuuluvat erilaiset kriisit ja usein niistä selviämiseen tarvitaan ulkopuolisten apua ja tukea. Traumaattinen kriisi horjuttaa aina ihmisen elämää, etenkin jos kyseessä on pieni lapsi. Tärkeää on, että lasta tuetaan heti traumaattisen kriisin sattuessa monipuolisesti ja moniammatillisesti, lapselle turvalisessa ympäristössä.

Opinnäytetyömme aihe on hyvin tärkeä lapsen ja koko perheen näkökulmasta, sillä kriisi on kokonaisvaltaista hyvinvointia horjuttava ja se on osa perheen arkea pitkän ajanjakson ajan. Lapselle ensisijainen turvanlähde on oma perhe ja vanhemmat. Lapsen kriisiä ei voida kuitenkaan erottaa kodin ja päiväkodin välillä. Siksi päiväkodin kasvattajien tulee olla tietoisia siitä, miten tällaisissa kriisitilanteissa toimitaan lasta ja perhettä kunnioittavalla tavalla. Kinanen (2009) mukaan kriisissä olevaa perhettä tukee se, että heillä on joku ulkopuolinen aikuinen, jolla on voimavaroja vastata lapsen kysymyksiin ja tarpeisiin. Lapsen tosissaan ottava ja lapselle aikaa antava aikuinen tukee lapsen lisäksi koko perhettä. (Kinanen 2009, 61.) On hyvin merkittävää, että lapsi ja perhe saavat heti alusta lähtien kokonaisvaltaista tukea tilanteen käsittelyyn eri tahoilta, kuten esimerkiksi päiväkodilta.

Tulevina sosiaalialan ammattilaisina ja varhaiskasvattajina tulemme päiväkodissa työskennellessä varmasti kohtaamaan erilaisia ja eri asteisia kriisitilanteita. Koemme, että kriisiauttaminen ja kriisiteorian osaaminen on tärkeä osa sosiaalialan työtä. Olemme perehtyneet aiheeseen ja teoriaan kirjallisuutta lukien sekä tämän opinnäytetyön myötä. Aiheena lasten traumaattisissa kriiseissä meitä kiinnosti se, miten päiväkodin varhais-

kasvattajat voivat auttaa ja kohdata lapsia ja perheitä kokonaisvaltaisesti. Tämän opin-
näytetyön tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien näkökulmasta, miten päiväko-
dissa kohdataan lapsen ja perheen kriisitilanne ja miten se huomioidaan koko päiväkotiryhmän keskuudessa.

Opinnäytetyössämme käsittelemme lapsen kriisin kohtaamista varhaiskasvatuksessa käyttäen viitekehyksenä kriisin teoriaa. Aluksi työssä käsittelemme yleisesti traumaatista kriisiä sekä sitä, minkälainen lapsi on kriisin kokijana. Olemme jakaneet aiheen teemoihin ja käsittelemme tutkimuksemme tuloksia teorian ja tutkimusaineiston vuoropuheluna. Näin pyrimme saamaan teorian ja käytännön tiedon kohtaamaan. Tekstissä käytämme tutkimuksemme haastatteluaineistosta poimittuja varhaiskasvattajien sano-
mia lauseita suorina lainauksina eli sitaatteina.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

2.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on löytää toimivia keinoja lapsen traumaattisen kriisin kohtaamiseen ja käsittelyyn päiväkodissa. Haluaisimme myös kannustaa varhaiskasvattajia pohtimaan omia taitojaan ja valmiuksiaan kohdata kriisitilanteita. Tavoitteena on myös saada selville millainen merkitys kasvatusyhteistyöllä on kriisitilanteissa varhaiskasvattajien näkökulmasta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten päiväkodissa kohdataan lapsen kriisi. Tarkoituksena on haastattelujen avulla löytää keinoja käsitellä erilaisia kriisitilanteita yhdessä lapsen kanssa sekä koko päiväkotiryhmän keskuudessa. Haluamme myös selvittää, miten lapsen kriisitilanne tulee ottaa huomioon päiväkodin arjessa. Lisäksi haluamme kuulla varhaiskasvattajien ajatuksia ja näkemyksiä siitä, millainen merkitys kasvatusyhteistyöllä on lapsen ja perheen kriisin kohtaamisessa. Tarkoituksena on myös selvittää, miten riittäviksi varhaiskasvattajat kokevat omat taitonsa kohdata kriisitilanteita päiväkodissa.

Tutkimuskysymyksemme on:

Miten päiväkodissa kohdataan lapsen traumaattinen kriisitilanne?

Tarkentavat kysymykset ovat:

- Miten kriisitilannetta voidaan käsitellä lapsen kanssa?
- Miten lapsen kriisitilanne otetaan huomioon päiväkotiryhmässä?
- Millainen merkitys kasvatusyhteistyöllä on lapsen ja perheen kriisin kohtaamisessa varhaiskasvattajien näkökulmasta?
- Millaiseksi varhaiskasvattajat kokevat omat valmiutensa kohdata kriisitilanteita päiväkodissa?

2.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Opinnäytetyömme tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tyypillisesti laadullinen aineisto on tekstimuodossa olevaa aineistoa, jota ei voida muuttaa numeromuotoon. Aineisto on yleensä tutkijoiden, esimerkiksi haastattelemalla, keräämää aineistomateriaalia. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan ymmärtää tutkittava ilmiö ja siihen liittyvä teoretieto. Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan kentältä saatavan aineiston merkitystä, kun jäsenellään ja tarkkaillaan teoretietoa. Aineiston ja teoretiedon vuorovaikutteisuus tulisi olla luontevaa laadullisessa tutkimuksessa. (Kananen 2015, 71; Valli & Aaltola 2015, 79, 108.) Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena ei ole löytää totuutta, vaan tehdä tulkintoja haastateltavien kuvaamien kokemusten ja käsitysten avulla (Vilka 2015, 120).

Teoria eli tutkimuksen viitekehys on laadullisessa tutkimuksessa välttämätön. Viitekehysessä kuvataan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä merkityssuhteita sekä ilmiöstä jo tiedettyä tietoa. Ilmiön teoretietoa tarvitaan metodien, tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen ja tutkimuskokonaisuuden mieltämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 18-19.) Opinnäytetyössämme tarkastelemme kerättyä aineistoa teoreettisen viitekehysten valossa. Teoreettisena viitekehysenä työssämme on kriisin teoria. Työssämme pyrimme siihen, että tutkimuksemme täydentää ja konkretisoi ilmiöstä jo tietämäämme teoriaa.

Aineistonkeruu toteutettiin laadullisina teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on puoli-strukturoidu haastattelu, jossa edetään tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemat valitaan siten, että ne perustuvat tutkimuksen viitekehukseen. Etukäteen valittujen teemojen avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.) Teemat toimivat eräänlaisina laaja-alaisina keskustelun aiheina, eikä niihin ole mielekästä vastata lyhyesti. Teemahaastattelussa tarkoituksena on, että keskustelussa nousee esiin uusia asioita ja kysymyksiä. (Kananen 2015, 148.) Valitsimme teemahaastattelun, sillä halusimme selvittää haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä lapsen kriisin kohtaamiseen liittyen. Teemahaastattelun avulla saimme käsiteltyä monipuolisesti ilmiön eri osaluaita teemoittain.

Aloitimme opinnäytetyöprosessin elokuussa aiheen valinnalla ja tutkimussuunnitelmaa työstämällä. Marraskuussa 2016 lähetimme yhteistyöpyyntöjä (Liite 1.) Tampereen kaupungin päiväkoteihin. Saimme tuttavien kautta myös kolme haastateltavaa yhdestä Ylöjärven kaupungin päiväkodista. Kaiken kaikkiaan haastattelumme lupautui viisi eri varhaiskasvattajaa, kahdesta eri päiväkodista. Päiväkodit sijaitsevat Tampereella ja Ylöjärvellä.

Saimme tutkimussuunnitelman valmiiksi joulukuussa 2016 ja sen pohjalta haimme opinnäytetyöllemme tutkimuslupaa tammikuussa 2017 Tampereen ja Ylöjärven kaupungeilta. Lupien saamisen jälkeen olimme yhteydessä haastatteluun alustavasti lupautuneihin varhaiskasvattajiin ja sovimme haastattelupäivät yhdessä heidän kanssaan. Suoritimme teemahaastattelut helmikuun 2017 aikana. Lähetimme haastattelukysymykset (Liite 2.) haastateltaville etukäteen, sillä katsoimme parhaaksi antaa haastateltavien tutustua teemoihin ennen haastattelutilannetta. Haastattelujen alussa pyysimme työntekijöiltä luvan äänittää haastattelut. Äänitetyt haastattelut litteroimme ja käytämme aineistoa opinnäytetyössämme teoreettisen viitekehyksen tukena.

2.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Laadullisen tutkimuksen käsittely edellyttää aineiston yhteismitallistamista eli aineisto saatetaan samaan muotoon. Kun aineisto on samassa muodossa, se mahdollistaa aineiston yhdistämisen ja analysoimisen. Yhteinen aineiston muoto on tekstimuoto. (Kananen 2015, 159.) Olemme havainnollistaneet laadullisen aineiston käsittelyvaiheita kuvion (Kuvio 1) avulla. Kuvio on luotu Kanasen tekstien (2015, 160 & 2014, 101) pohjalta.

KUVIO 1. Laadullisen aineiston käsittelyvaiheet (Kananen 2015, 160 & 2014, 101 pohjalta).

Kerätty haastettaluaineisto litteroidaan eli muutetaan tekstimuotoon, mikä helpottaa tutkimusaineiston analysointia. Varsinkin teemahaastattelut kirjoitetaan yleensä sanatarkasti tekstimuotoon. Litterointia voidaan tehdä eri tarkkuuksilla. Sanatarkasti, yleiskielisesti ja propositiotason litteroinnilla. (Kananen 2015, 160-161.) Käytimme aineistomme käsittelyssä sanatarkkaa litterointia, sillä siten saamme aineistosta luotettavamman ja voimme käyttää aineiston sitaatteja työssämme.

Kun aineisto on litteroitu, se tiivistetään koodaamalla ja luokittelemalla. Yleensä laadullisen tutkimuksen aineistot ovat niin laajoja, että niiden käsitteleminen on hankalaa ilman koodaamista. Tutkijan tehtävä on löytää litteroidusta aineistosta tutkimuskysymysten kannalta oleellinen tieto. Koodaamisella ei saa kuitenkaan vähentää aineiston laadullista sisältöä. Tarkoituksena on yhdistää aineistosta nousseita samaa tarkoittavia asioita samoilla koodeilla. (Kananen 2014, 103-104.) Koodasimme tutkimuksemme aineiston eri värejä käyttäen. Värejä käyttämällä saimme koodattua oleelliset asiat eri luokkiin. Kanasen (2014, 113) mukaan luokittelun tarkoituksena on yhdistää samaa tarkoittavat asiat tai käsitteet yhden käsitteen alle. Luokittelimme litteroidun ja koodatun aineiston neljään teemaan tutkimuskysymystemme pohjalta: lapsen kriisitilanteet, kasvatusyhteistyö, kriisitilanteen huomiointi lapsiryhmässä sekä varhaiskasvattajien omat valmiudet kohdata kriisitilanteita. Luokitellessa huomasimme kuitenkin, että aineistosta nousi asioita, joita ei voida rajata vain yhden teeman sisään.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sen avulla voidaan tehdä paljon erilaisia tutkimuksia, jos kuullut, kirjoitetut tai nähdyt sisällöt toimivat teoreettisena viitekehysenä. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan aineistosta tiivis ja selkeä ilman, että se menettää sisältämänsä informaation. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91, 95, 108.) Tuomi ja Sarajärvi (2013) tuovat esiin, että teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineistoa analysoidaan ennaltamäärätyn teoreettisen viitekehysten pohjalta. Teoreettista viitekehystä käyttäessä aineiston analyysia ohjaa jokin ennaltamäärätty teema. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113.) Käytämme opinnäytetyössämme teorialähtöistä sisällönanalyysia, sillä tutkimuksemme aineiston keruu on pohjautunut valmiiseen viitekehykseen ja käsitteistöön. Teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla saamme koottua aineistomme selkeään tiiviiseen muotoon ja luotettaviin tuloksiin. Aineistostamme etsimme samankaltaisuuksia ja käsitteet koodataan ja yhdistetään. Ongelmaksi analyysissämme voi tulla se, että aineistomme on melko suppea, ja näin ollen tulokset eivät välttämättä tule tuottamaan juuri uutta tietoa.

3 LAPSEN TRAUMAATTINEN KRIISI

3.1 Traumaattinen kriisi

Jokainen ihminen kokee elämässään erilaisia kriisejä, niin myönteisiä kuin kielteisiäkin. Monenlaisista elämänvaiheista ja tapahtumista voi seurata jonkinlainen kriisi. On hyvä erotella keskenään normaalit elämään kuuluvat kehityskriisit sekä äkillisesti tapahtuvat traumaattiset kriisit. (Nurmi 2006, 164.) Kehitys- ja elämänskriisit ovat osa ihmisen elämänkulkua silloin, kun ihminen siirtyy elämänvaiheista toiseen. Kehityskriisit voivat olla myös myönteisiä, kuten esimerkiksi lapsen syntymä voi aiheuttaa kriisin, vaikka se on luonnollinen ja ennakoitavissa oleva elämäntapahtuma. Traumaattinen kriisi taas voidaan määritellä sellaiseksi tilanteeksi, jossa kohdataan ulkoinen tapahtuma, joka uhkaa ihmisen fyysistä olemassaoloa, sosiaalista identiteettiä ja turvallisuutta. Kriisi on tapahtuma tai tilanne, jonka ihminen kokee kestävämmäksi vaikeudeksi, eikä hänen voimavarojensa pysty käsittelemään tilannetta heti. Se on väliaikainen tila, jolloin ihminen on kyvytön selviytymään tavanomaisia ongelmanratkaisumenetelmiä käyttämällä. (Pojjula 2016, 29; Suomen mielenterveysseura n.d.)

Traumaattinen kriisi on tapahtuma, jota ei ole voitu ennakoida. Kriisi voi koskettaa yksilöä, perhettä tai esimerkiksi koko yhteisöä. Traumaattinen kriisi horjuttaa ihmisen koko elämän. Usko maailman hyvyyteen ja oma elämäntapahtuma voivat kadota. Yksittäinen traumaattinen kokemus aiheuttaa 1-tyyppin trauman. Traumaattinen kokemus voi olla myös toistuvaa, jolloin ihmiselle muodostuu 2-tyyppin trauma. Toistuvaa traumaa voi olla esimerkiksi perheväkivalta tai seksuaalinen hyväksikäyttö. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 66.) Traumaattisen kriisin sattuessa tunne haavoittumattomuudesta särkyä. Se tuo ihmiselle turvattomuuden tunteen ja rikkoo arjen sujuvuuden (Palo- saari 2007, 50.) Traumaattiseen kriisiin kuuluu suru- ja traumatyön läpikäyminen. Ne ovat kuitenkin kaksi erillistä psyykkistä prosessia, jotka on eroteltava toisistaan. Traumatyön läpikäynnin jälkeen voidaan aloittaa surutyö, joka on tunteiden ja järjen sopeutumista uuteen tilanteeseen. (Suomen mielenterveysseura 2004, 8-9.)

Kriisin kokeminen on kuitenkin yksilöllistä. Vaihtelua on myös siinä, minkä yksilö kokee kriisiksi. Ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet, aikaisemmat kokemukset sekä elämäntilanne vaikuttavat sisäisen turvallisuuden tunteen kokemiseen. Traumaattisen

kriisin kohdalla kriisinaiheuttaja on kuitenkin yleensä niin voimakas, että se aiheuttaa voimakkaita reaktioita lähes jokaiselle. Vaikka kriisireaktiot ovatkin yksilöllisiä, on niillä myös tietyt lainalaisuudet. Ihmisen reaktiot kriisitilanteissa perustuvat psykobiologisiin automaattisiin mekanismeihin, jotka suojaavat yksilöä äkillisissä tilanteissa. (Palosaari 2007, 32, 53.)

Traumaattisen tapahtuman kokeneelle tai todistaneelle henkilölle saattaa kehittyä traumaattinen stressihäiriö. Traumaattinen stressihäiriö luokitellaan ahdistuneisuushäiriöihin. Trauman jälkeen on normaalia kokea kovaa stressiä ja oirehtia eri tavoin, joillekin ihmisille stressireaktio voi kuitenkin kehittyä pidempiaikaiseksi stressihäiriöksi. On hyvin tärkeää huomata ja puuttua oireisiin ajoissa, jotta oireiden paheneminen estyy. Oireiden kesto tulee olla yli kuukauden, jotta se diagnosoidaan ja siihen saa tarvittavaa hoitoa. Traumaattisesta stressihäiriöstä kärsivä ihminen voi alkaa elää traumaa läpi uudelleen ja se voi ilmentyä esimerkiksi painajaisina. Traumaattisen stressihäiriön oireisiin kuuluu trauman uudelleen elämisen lisäksi välttäminen, turtuminen ja kohonnut vireystila. Välttämässä ihminen pyrkii välttelemään trauman ajattelua välttelemällä tiettyjä paikkoja, asioita tai erilaisia aistimuksia. Traumasta puhuminen voi olla hyvin vaikeaa, jolloin trauman kokenut henkilö voi alkaa turtua ja siten vältellä tunteita jotka traumasta ovat heränneet. Kohonneesta vireystilasta kärsivä ihminen on jatkuvasti valppaana, hänellä voi olla univaikeuksia, keskittymisvaikeuksia ja hän saattaa säikähdellä herkästi. (Trauma ja dissosiaatio, n.d; Hammarlund 2010, 96.)

3.2 Kriisin vaiheet

Traumaattisen kriisin prosessi etenee yleensä vaiheittain. Traumaattinen kriisi voidaan jakaa sokki-, reaktio-, käsittely- ja sopeutumisvaiheisiin. Sokki- ja reaktiovaihe muodostavat selvästi kriisin alun yhdessä ja nämä vaiheet ovat tunnistettavissa. Muut vaiheet voivat kuitenkin tapahtua päällekkäin, eivätkä ne ole selvästi erillisiä. Vaihemalli ei sellaisenaan välttämättä sovellu kuvaamaan elämän yksilöllistä kriisiprosessia. Jokainen ihminen kuitenkin kohtaa traumaattisen tilanteen yksilöllisesti, omien voimavarojen ja elämäntilanteensa mukaisesti. (Poijula 2016, 29; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 67.) Hammarlund (2010, 99) myös painottaa, että kriisireaktion keston ja voimakkuuteen vaikuttaa aina stressitekijän laatu ja voimakkuus, ihmisen oma psyykinen herkkyys

sekä hänen aiemmat traumat. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) kuvaamme kriisin vaiheet tiivistetysti.

KRIISIN VAIHE	ILMENEMINEN	KRIISIVAIHEEN TARKOITUS
SOKKIVAIHE Välittömästi tapahtuman jälkeen. Kestää hetkestä muutamaan vuorokauteen	<ul style="list-style-type: none"> Lamautuminen, voimakas reagointi, välinpitämättömyys 	<ul style="list-style-type: none"> Suojareaktio: Mieli suojautuu liian uhkaavaa todellisuutta vastaan
REAKTIOVAIHE Kestää useita viikkoja tai kuukausia	<ul style="list-style-type: none"> Mieli alkaa ymmärtää tapahtuneen ja reagoi siihen Pelko, suru, syyllisyys, kieltäminen, eristäytyminen, somaattiset oireet 	<ul style="list-style-type: none"> Yksilön puolustusmekanismit Tilanteen hahmottaminen ja käsittely
KÄSITTELYVAIHE Kestää kuukausia	<ul style="list-style-type: none"> Mielen vallanneet trauma ajatukset väistyvät Muutokseen sopeutuminen ja tulevaisuuteen suuntautuminen 	<ul style="list-style-type: none"> Etäisyyden otto tapahtuneeseen Todellisuusperusteisen ymmärryksen luominen Kriisin aiheuttamien muutosten tiedostaminen
SOPEUTUMISVAIHE Vaihe on jatkuva	<ul style="list-style-type: none"> Tunteiden tunnistaminen ja käsittely Itsetunto on tasapainottunut Toimintakyky normalisoitunut 	<ul style="list-style-type: none"> Integroida kokemus osaksi elämänhistoriaa

TAULUKKO 1. Kriisin vaiheet lähteiden (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 67-70; Poijula 2016, 29-31) pohjalta.

Ensimmäinen kriisin vaiheista on sokkivaihe. Joutuessaan traumaattiseen kriisiin, ihminen ei pysty käsittelemään tapahtunutta, sillä hän on sokissa. Sokissa mieli suojaa ihmistä traumalta, jota se ei pysty käsittelemään. Psyhyke antaa mielelle lisäaikaa. Sokissa ihminen toimii opittujen käytösmallien mukaisesti, vaikka hänen pänsä sisällä vallitsee kaaos. Tällöin ihminen ei tunne minkäänlaista kipua. Sokkivaiheessa ihmisen reaktiot

ovat yksilöllisiä. Sokissa oleva ihminen ei tiedä olevansa sokissa, eikä hän pysty valitsemaan omaa käytöstään. Ihminen voi vaikuttaa rauhalliselta tai päinvastoin reagoida itkemällä tai huutamalla. Sökkivaiheen aikana ihmisen aivokapasiteetista on normaalia suurempi osa käytössä. Myös aistit toimivat normaalia tehokkaammin ja aistihavainnot ovat tarkkoja. Siksi havainnot tallentuvat voimakkaina mielikuvina ja ne voivat myöhemmin palautua tahattomasti mieleen. Yleensä sökkivaihe kestää hetkistä muutamaan päivään. (Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 67-68; Hammarlund 2010, 101.)

Sokki väistyy tieltä pikkuhiljaa ja tilalle tulee reaktiovaihe. Reaktiovaiheessa ihminen alkaa ymmärtää kriisitilannetta ja sen merkitystä elämälleen. Tietoisuuden myötä alkaa yleensä voimakas tunnetason reagointi. Tyypillisiä tunteita ovat ahdistus, pelko, epätoivo, häpeä, suru, viha ja syyllisyys. Tunteet voivat olla hyvinkin voimakkaita ja niitä voi olla vaikea hallita. Ne on todella tärkeää tunnistaa ja käsitellä, jotta traumatisoitunut ihminen pääsee eteenpäin asian käsittelyssä. Traumatisoitunut alkaa toistaa mielessään miksi –kysymystä ja pohtimaan epäoikeudenmukaista kohtaloaan. (Poijula 2016, 106, 30.) Reaktiovaiheessa tyypillistä on myös voimakkaat somaattiset reaktiot, esimerkiksi pahoinvointi, vapina, sydänvaivat, lihassäryt, huimaus ja ruokahaluttomuus. Traumaattisen kokemuksen jälkeen väsymys ja uupumus ovat normaaleja reaktioita, mutta keho voi olla myös ylivireystilassa. Reaktiovaihe kestää yksilöllisesti muutamasta viikosta kuukausiin. (Saari 2008, 52-56; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 68-69.)

Reaktiovaiheesta ihminen siirtyy pikkuhiljaa käsittelyvaiheeseen, ja kriisin käsittelyprosessi muuttaa luonnettaan. Käsittelyvaiheessa ihminen pystyy jo käsittelemään tapahtunutta realistisemmin ja hän pystyy pohtimaan kriisiä ilman tuskaista oloa. Käsittelyvaiheeseen kuuluu traumaattisen kokemuksen ymmärtäminen osana oman elämän kokonaisuutta. Jos kyseessä on esimerkiksi läheisen ihmisen menetys, käsittelyvaiheen tarkoituksena on surutyön aloittaminen. Sen avulla ihminen voi aloittaa sopeutumisen uuteen tilanteeseen. Osana käsittelyvaihetta on normaalia, että tulee päiviä, jolloin voimakkaat tunteet ovat pinnassa. Tässä vaiheessa ihmisellä jo on enemmän voimavaroja käsitellä tunteita ja päästä eteenpäin. (Saari 2008, 60-61; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 70.)

Traumaattinen kriisi tuo paljon muutoksia ihmisen elämään. Hyväksymällä tapahtuneen ihminen voi alkaa sopeutumaan muutoksiin. Sopeutumisvaiheessa ihminen alkaa tuntea yhä enemmän positiivisia tunteita ja ajatuksia, vaikka suru ja muistot ovat mielessä

usein. Kiinnostus omaa elämää kohtaa lisääntyy. Vaiheen tarkoituksena on, että traumaattisesta kokemuksesta tulee tietoinen osa omaa elämää ja itseä. Ihmisen itsetunto alkaa tasapainottua. Tässä vaiheessa kokemusta voi jo käydä läpi ilman voimakasta ahdistusta tai pelkoa. Tavoitteena on, että kokemus on läpikäyty ja hyväksytty. Jos sopeutumisvaihetta ei käy läpi eikä pysty hyväksymään traumaa osaksi elämää, seurauksena voi olla psyykkisen häiriön, esimerkiksi masennuksen tai traumaattisen stressihäiriön häiriön kehittyminen. (Pojjula 2016, 31; Heikkinen-Peltonen ym. 2014, 70; Saari 2008, 67-68.)

3.3 Lapsi kriisin kokijana

Käsitlemme opinnäytetyössämme päivähoitoikäisiä lapsia. Poijulan (2016) mukaan lapsen kohdalla kriisistä voidaan puhua silloin, kun ongelmat ovat lapselle liian vaikeita kestettäväksi. Kriisin sattuessa lapsi ymmärtää oman haavoittuvuutensa ja käyttäytyy yleensä eri tavoin kuin normaalisti. Peruskriisiteoria pyrkii auttamaan kriisin kohdantanutta ihmistä tunnistamaan ja korjaamaan traumaattisesta kriisistä johtuvaa ajattelun, tunne-elämän ja käyttäytymisen tilapäistä muutosta. Traumaattisen kriisin teorit on alun perin kehitetty aikuisen reagoitua ja selviytymistä kuvaamaan. Lapsiin sovelletaan aikuisten kriisiteorioita. Tänä päivänä eniten käytetty kriisiteoria on integroitu teoria, jossa yhdistetään erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, jotka sopivat kriisissä olevalle henkilölle. Kriisiprosessit ovat yksilöllisiä riippuen muun muassa lapsen ajattelutavasta, kehitystasosta ja elämäntilanteesta. Lapsen ajattelunkehitys on keskeneräistä. Kehitysvaihe ja elämäkokemuksen puute vaikuttavat lapsen kriisikokemukseen ja reagoititapaan. Siten reagoititapa on yleensä erilaista kuin aikuisilla. (Pojjula 2016, 27-29, 32-33.)

0-1 vuotiaan vauvan tarpeet ja reaktiot jäävät kriisin akuuttivaiheessa usein huomiotta, sillä pienimpien lasten välittömät tarpeet eivät ole yhtä ilmeisiä kuin aikuisten. Pienet lapset ovat kriisitilanteessa haavoittuvimpia, sillä he eivät pysty kertomaan sanallisesti tarpeistaan ja tunteistaan. Vauvat elävät selkeässä rytmissä ja kriisin aiheuttama muutos turvallisessa elämänrytmisä aiheuttaa pelon sen jatkuvuudesta. Näin pieni lapsi reagoi kriisiin eritavoin kuin isommat lapset. Vauvan kriisireaktioita ovat esimerkiksi univaikeudet, syömisongelmat, itkeminen ja protestointi. Pienet lapset reagoivat kriiseihin

myös takertumalla aikuiseen ja heidän kehityksensä saattaa taantua (Ylöjärven kaupunki 2010, 4; Hedrenius & Johansson 2016, 124-134.)

Leikki-ikäiset lapset kokevat kriisin kausaalisenä ja minäkeskeisenä. Järkyttävissä tapahtumissa rikkoutuu aina ennustettavuus ja turvalliset rutiinit katoavat. On tärkeää ymmärtää, että lapsille on tyypillistä surra jaksoittain, usein hetken aikaa joka päivä. Kehityspsykologi Jean Piaget:n (1929) mukaan lapselle on tyypillistä maaginen ajattelu eli lapsi kokee voivansa vaikuttaa asioihin, joihin on todellisuudessa mahdotonta vaikuttaa. Hedrenius ja Johansson (2016) jatkavat vielä, että varsinkin järkyttävissä tapahtumissa, maagisen ajattelun merkitys korostuu. Maagisen ajattelun takia lapsi voi uskoa esimerkiksi, että hän on voinut aiheuttaa toisen ihmisen kuoleman tai sairastumisen omalla toiminnallaan tai ajatuksillaan. Leikki-ikäiset eroavat merkittävästi vauvoista siinä, että he alkavat käyttää puhetta tunteiden ilmaisuun. Kognitiivinen ymmärrys kuitenkin eroaa huomattavasti vielä vanhemmista lapsista. Leikki-ikäisten lasten erilaisia kriisireaktioita ovat muun muassa, taantuminen, itku ja kaipaus, univaikeudet, vaativa ja kontrolloiva käyttäytyminen, pelot ja yliaktiivisuus. (Hedrenius & Johansson 2016, 135-139.)

Trauman jälkeen lapselle voi kehittyä traumaperäinen stressihäiriö. Stressihäiriön ilmentyminen riippuu paljon siitä, miten vakava traumaattinen kriisi on, kuinka läheltä se koskettaa lasta ja lapsen lähiympäristöä. Lasta suojaa stressihäiriöltä perheen tuki ja lapsen huoltajien oma selviytyminen tilanteesta. Pienellä lapsella traumaattinen stressihäiriö esiintyy eri tavoin kuin aikuisella. Oireina lapsella voivat olla esimerkiksi yleinen pelkotila, eroahdistus, unihäiriöt ja vierastaminen. Lapsen leikeissä voi esiintyä myös traumanjälkeistä leikkiä, jossa toistuu traumaattiseen tilanteeseen liittyvät tapahtumat. Traumaperäisessä stressihäiriössä lapselle normaalia on myös taantuminen ja opittujen asioiden menettäminen. (Trauma ja dissosiaatio n.d; HUS n.d.)

Poijulan (2016) mukaan kriisin vaihemallia hyödyllisempi tieto lapsille on, että kriisillä on aina alku, keskikohta ja loppu. Alussa, eli sokkivaiheessa, lasten reaktiot voivat olla hyvin erilaisia. Lapset voivat lamaantua täysin, reagoida voimakkaasti tai jatkaa toimintaansa normaalisti. Keskikohdassa eli reaktiovaiheessa lapsen mieli alkaa tehdä traumaattista työtä. Mieleen nousee muistoja, mielikuvia traumasta ja tapahtumat voivat tulla uniin. Loppuvaiheen tarkoituksena on, että lapsi sopeutuu muutokseen. Traumaattisella kriisillä voi olla myös myönteisiä vaikutuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun, sillä käsitelty

kriisin jälkeen lapsella on aiempaa kehittyneemmät voimavarat ja selviytymiskyvyt. (Poijula 2016, 29-31.)

Kriisi sisältää tunneproessin lisäksi myös muutoksen. Sopeutuessaan muutokseen lapset käyttäytyvät eri tavalla kuin tavallisesti, sillä kokemuksen sulattelu vaatii psyykkistä työtä. Jokainen reagoi kriisissä omalla tavallaan, mutta reaktioissa on myös yhteisiä piirteitä. Lasten kehitysvaihe ja lyhyt elämäkokemus rajoittavat kriisin käsittelyä. Lapselle tyypillisiä tapoja reagoida ovat esimerkiksi ahdistuminen, univaikeudet, ärtyisyys, pelko, häpeä ja syyllisyys. (Poijula 2007, 35-36.)

Lapselle traumaattinen kriisi voi olla mikä tahansa yllättävä muutos elämässä. Lasta koskettava kriisi voi olla esimerkiksi onnettomuus tai läheisen äkillinen kuolema (Ylöjärven kaupunki 2010, 3.) Alla olevassa kuviossa (kuvio 2) on esiteltynä opinnäytetyömme tutkimuksessa haastattemiemme varhaiskasvattajien mainitseamia kriisitilanteita.

KUVIO 2. Aineistostamme nousseita erilaisia kriisitilanteita.

Mielikuvat, fantasiat ja muistot ovat lapsen sisäisiä voimavaroja. Ne suojaavat lapsen henkistä eheyttä kriisitilanteessa. Näiden voimavarojen avulla ja niiden kautta lapsi pystyy ilmaisemaan tuskallisia kokemuksia, kun ympäristö on tarpeeksi turvallinen. (Suomen mielenterveysseura 2004, 19.) Helsingin kaupungin sosiaaliviraston lapsiperheiden palvelujen vastuualueen riskiolosuhdetyöryhmä on opaskirjassaan (2007) tuonut esiin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä. Riskitekijäksi voidaan sanoa olosuhteita tai tapahtumaa, joka lisää jonkin häiriön tai ongelman toden-

näköisyyttä. Perheen kriisitilanteet ovat riskitekijöitä lapsen kehitykselle. Lapsen selviytymisen kriisitilanteesta mahdollistavat kuitenkin suojaavat tekijät, jotka estävät tai vähentävät riskitekijöiden ei-toivottuja vaikutuksia. Suojaavat tekijät voivat olla lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, lähisuhteisiin sekä ympäristöön liittyviä. Lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät suojaavat tekijät voivat olla esimerkiksi joustava temperamentti, hyvät vuorovaikutustaidot sekä kyvyt ilmaista tunteitaan. Lähisuhteisiin liittyvät suojaavat tekijät tarkoittavat lapsen elämässä olevia turvallisia suhteita aikuisiin sekä lapsen huoltajien antamaa turvaa ja hoivaa. Ympäristön kannalta suojaavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi riittävän hyvät elinolosuhteet sekä turvallinen elinympäristö. (Riskiolosuhtedetyöryhmä 2007, 7, 11, 17.)

4 LAPSEN KRIISIN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA

4.1 Lapsen yksilöllinen kohtaaminen

Usein ajatellaan, että lapset ovat liian nuoria ymmärtämään, eikä heidän kanssaan siksi tarvitse käsitellä traumaattisia tilanteita. Kriisitilanteet vaikuttavat kuitenkin aina lapseen, vaikka lapsi ei pystyisi täysin ymmärtämään tapahtunutta. (Early Childhood Trauma, 2010, 2.) Poijulan (2016, 179) mukaan traumatisoivia tapahtumia ei voida poistaa, mutta tehokkaalla auttamisella niiden vaikutuksia voidaan lieventää. Tutkimuksemme haastatteluissa päiväkotien varhaiskasvattajat painottivat sitä, että lasten kokeemat kriisitilanteet ovat hyvin erilaisia, joten keinot käsitellä asiaa ovat hyvin yksilöllisiä ja tilannekohtaisia.

Mattilan (2011) mukaan lapsen hyvässä kohtaamisessa kunnioitus, arvostus, luotettavuus ja huolenpito ovat aina keskiössä. Kohtaaminen luo yhteyden ja luottamuksen ihmisten kanssakäymiseen. Kohtaamisella voidaan vahvistaa tai haavoittaa ihmistä. Kun kohtaaminen onnistuu hyvin, voidaan edellyttää tai jopa taata, että koko toiminta onnistuu hyvin. Hyvä kohtaaminen edellyttää rohkeutta ja nöyryyttä. Aikuinen on lapsen kanssa kohdatessa vastuussa siitä, ettei lapsi koskaan menetä turvallisuudentunnettaan eikä kunnioittavaa ja arvostavaa katsetta aikuiselta. Hyvän ja kunnioittavan kohtaamisen myötä lapsi vahvistuu. (Mattila 2011, 15-18.) Tutkimustuloksistamme nousi esiin samoja asioita lapsen kohtaamisesta ja ajatusten kunnioittamisesta, kuin mitä Mattila (2011) on tuonut esiin. Haastattelemamme varhaiskasvattajat mainitsivat, että kunnioittavaa kohtaamista on esimerkiksi se, että lapsen kriisitilannetta ja sen tuomia tunteita ei vähätellä.

Että ei myöskään vähätellä sitä tilannetta, eikä käske olla reippaana. Että just sellanen tilannetaju.

Lapsen tunteille tulee antaa aikaa ja tilaa. Lapselta ei tule vaatia liikoja, eikä häntä pidä kehottaa olemaan reippaana. (Uittomäki, Mynttinen & Laimio 2014, 22.) Haastattelemamme varhaiskasvattajat mainitsivatkin, että päiväkodissa lapsen kriisiä käsitellään vasta kun lapsi on itse siihen valmis. Poijula (2016, 186) kuitenkin painottaa sitä, että puheeksi ottaminen on aina aikuisen vastuulla, eikä voi jäädä odottamaan, että lapsi

ottaisi asian puheeksi. Kriisitilanteesta puhuminen tulee kuitenkin aina tapahtua lapsen ehdoilla (Poijula 2016, 185-186).

Aikuisen tulee kannustaa lasta kysymään ja puhumaan asioista, jotka lasta mietityttävät. Aikuisen tulee oikaista lapsen väärinkäsitykset tapahtumasta. Lasta ei saa pakottaa reagoimaan tietyllä tavalla, vaan aikuisen tulee pystyä ottamaan vastaan lapsen yksilölliset reaktiot sekä hyväksymään myös lapsen reagoimattomuus. (Poijula 2016, 179-180.) Tutkimuksemme haastatteluaineistosta ilmeni, että lapset ovat päiväkodissa reagoineet yksilöllisesti, monella eri tavalla ja lapsilla on esiintynyt paljon erilaisia tunteita kriisitilanteissa. Päiväkodin varhaiskasvattajat kertoivat, että jotkut lapset takertuvat aikuiseen koko ajan kiinni. Poijulan (2016) mukaan kriisitilanteessa onkin tärkeää, että lapselle tulee tunne huolenpidosta ja hänellä on mahdollisuus läheisyyteen. Jos lapsi reagoi voimakkaasti, on tilanne tasapainotettava mahdollisimman pian. Lapsen voimakas yliviireystila on este luonnolliselle toipumiselle traumasta ja silloin myös traumaperäisen stressihäiriön riski kasvaa. (Poijula 2016, 179-182.)

Kriisitilanne on aina suuri muutos lapsen elämässä. On osattava arvioida, lapsen käyttäytymisen taustalla olevia tunteita ja syvempiä merkityksiä. Kun lapsen käytöstä havainnoidaan ja selviytymistä seurataan kriisitilanteen jälkeen, on muistettava, että lapsille viikko ja kuukausikin on pitkä aika kehityksellisistäkin syistä. (Poijula 2016, 31, 181.) Poijulan (2016, 181) tavoin myös haastatellut varhaiskasvattajat toivat esiin, että päiväkodissa on tärkeää tunnistaa lapsen käytöksen taustalla olevat syyt ja reagointiin on puututtava. Varhaiskasvattajat painottivat myös, että lapselle on annettava erityishuomiota ja aikuisen on tärkeä tiedostaa lapsen elämässä tapahtuvat muutokset.

Voin enemmän katsoa läpi sormien ja mä tiedän, että hän [lapsi] ei pysty tällä hetkellä parempaan.

Erkkilän ym. (2003) mukaan on tärkeää pitää lapsen elämä mahdollisimman samanlaisena ja säilyttää rutiinit, jotta turvallisuudentunne säilyy. On tärkeää, että lapsi saa kriisistä huolimatta olla lapsen asemassa, eikä joudu ottamaan turhaa vastuuta aikuisten asioista ja mielialoista. Usein paras apu lapselle on tavallinen arki ikätason mukaisine vaatimuksineen. (Erkkilä, Holmberg, Niemelä & Ylönen 2003, 109-110.) Haastattelumme osallistuneet varhaiskasvattajat olivat kaikki myös sitä mieltä, että tärkeimpänä päiväkodin tehtävänä on taata kriisin kohdanneelle lapselle turvallisen arjen jatkumo.

Haastateltavien mukaan turvallinen arki päiväkodissa koostuu rutiineista, turvallisista aikuisista, arjen ilojen löytämisestä ja lasten yksilöllisestä huomioimisesta.

Elämä jatkuu kriisistä huolimatta ja me mennään nukkuu ja syödään ja leikitään ja touhutaan kaikesta huolimatta.

Poijulan (2016) mukaan aikuisen on tärkeää kuunnella lasta, ja yrittää ymmärtää miten lapsi kokee kriisin sekä rohkaista lasta tuomaan omia tunteitaan ja ajatuksiaan ilmi. Jos lapsi ei osaa ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan, voi aikuinen auttaa niiden sanoittamisessa. Aikuinen luo puitteet sille, että lapsi voi ilmaista tapahtunutta ja tunteitaan eri keinoilla. Puhumisen lisäksi näitä keinoja ovat esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen, kirjoittaminen ja leikkiminen. (Poijula 2016, 180-181.) Lapselle tulee kertoa, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja ne kuuluvat osaksi kriisistä selviytymistä. Aikuinen näyttää lapselle mallia omalla surukäyttäytymisellään. Omia tunteitaan voi myös näyttää ja jakaa lapsen kanssa. (Uittomäki ym. 2014, 24.) Myös tutkimusaineistostamme nousi esiin, että kriisitilanteissa lapsen kaikenlaisten tunnetilojen salliminen on tärkeää päiväkodissa ja varhaiskasvattajilla tulisi olla herkkyys tunnistaa lapsen tarpeet.

Jokainen suree omalla tavallaan. Et toinen itkee ja toinen nauraa, mutta kummatkin on sallittuja.

Arjen jatkumon ja rutiinien tärkeyden lisäksi haastatteluissa mainittiin muutamia konkreettisia keinoja lapsen kriisin käsittelyyn päiväkodissa. Haastattelemamme varhaiskasvattajat toivat esiin muun muassa lasten kirjallisuuden lukemisen, piirtämisen, draaman, liikunnan ja leikkimisen. Yksi varhaiskasvattajista mainitsi myös surulaatikon, jota voidaan hyödyntää kuolemantapauksissa. Ylöjärven kaupungin (2010) laatimassa Surun ja kriisin kohtaaminen varhaiskasvatuksessa –oppaassa on kuvattu surulaatikon käyttöä tarkemmin. Surulaatikko voi sisältää esimerkiksi valokuvia, kynttilän, rauhoittavaa musiikkia ja lapselle tärkeitä esineitä. Surulaatikon konkreettiset esineet auttavat lasta käsittelemään ja ymmärtämään ajatuksiaan ja tunteitaan (Ylöjärven kaupunki 2010, 5.)

Luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla lapsi voi ilmaista ja tunnistaa tunteitaan, joiden olemassaoloa ei välttämättä ole tiedostanut tai joita ei osaa sanoin selittää. Luovat menetelmät ovat lapselle ominainen väylä purkaa ja käsitellä kriisitilanteen aiheuttamia tunteita ja ajatuksia. Kuvallisen ilmaisun, kuten piirtämisen tai maalaamisen avul-

la lapsi voi purkaa ristiriitaisia tunteita ja ajatuksiaan symboliseen muotoon. Draaman, liikunnan ja musiikin avulla kokemuksia ja ilmiöitä voidaan tutkia, ilmaista ja käsitellä yhdessä lapsen kanssa. Uppoutuminen luovaan tekemiseen voi auttaa lasta surun työstämisessä. Kriisitilannetta käsitellessä toiminnallisin menetelmin on tärkeää, että aikuinen on läsnä takaamassa lapselle työskentelyrauhan ja psyykkisen turvallisuuden. (Ylöjärven kaupunki 2010, 12-14.)

4.2 Lapsen kriisitilanteen huomioiminen päiväkotiryhmässä

Varhaiskasvatuksen yleisin toimintamuoto on päiväkotiryhmä ja siellä toiminta tapahtuu ryhmissä. Lapsiryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi iän, sisarusuhteen tai tuen tarpeen perusteella. Ryhmän muodostamisen ja kaiken siellä tapahtuvan toiminnan tulee olla pedagogisesti laadukasta. Ryhmän muodostamisessa on otettava huomioon henkilökunnan mitoitus, lapsimäärät ja varhaiskasvatuslakiin liittyvät säädökset. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2016, 17.) ”Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia.” (Varhaiskasvatuslaki 2015/580 § 5a). Ryhmässä saa olla yhtä aikaa alle kolmevuotiaita lapsia 12 ja yli kolmevuotiaita lapsia 21. Vain kokopäivähoidossa olevat lapset lasketaan mukaan ryhmäkokoon. (JHL n.d.)

Mitä isompi lapsiryhmä on, sitä haasteellisemmaksi käy lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja erilaisten perheiden toiveiden sovittaminen yhteen (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2016, 56). Pienryhmätoiminta onkin vakiintunut pedagogiseksi toimintamuodoksi moniin päiväkoteihin. Pienryhmätoimintaa on tieteellisesti tutkittu melko vähän. Pienryhmätoiminta on käsitteenä kuitenkin hyvin tulkinnanvarainen ja eri päiväkodit käyttävät pienryhmätoimintaa monin eri tavoin. Joissakin päiväkodeissa käytetään pienryhmiä päivittäin pedagogiseen toimintaan, ja joissakin vain yksittäiseen toimintatuokioon. Myös pienryhmien ryhmäkoot ja koostumukset ovat erilaisia. Koostumukseltaan ryhmät voivat olla kiinteitä eli lapset pysyvät samoina pienryhmässä tai vaihtuvia, jossa pienryhmä kootaan aina eri lapsista. (Ahonen 2017, 183-184.)

Myös tutkimuksessamme muutamat varhaiskasvattajat toivat esiin pienryhmätoiminnan. Varhaiskasvattajat kertoivat, että pienryhmässä vaikeiden asioiden käsittely lasten kanssa on helpompaa kuin isossa ryhmässä, sillä pienryhmissä on rauhallisempaa ja lasten

on helpompi kertoa ajatuksistaan. Ahonen (2017, 187) tuo myös ilmi, että ärsykkeiden määrä on vähäisempää pienryhmässä toimiessa, kuin suuremmissa ryhmissä. Lisäksi pienryhmätoiminnassa aikuisen tuki on kokoajan lasten saatavilla, kun taas isoissa ryhmissä tukea kaippaa yhtä aikaa useampi lapsi. (Ahonen 2017, 187). Haastattelemamme varhaiskasvattajat korostivat, että aikuisen on tärkeää olla saatavilla ryhmässä ja lapsille on järjestettävä aina aikaa.

Että tommosessa tilanteessahan [kriisitilanteessa] se pienryhmä on tosi hyvä. Isossa ryhmässä tulee aina hälyä eikä pystytä keskittymään siihen [keskusteluun].

Pienryhmässä pystytään havainnoimaan ja arvioimaan lasta realistisesti ja toimivasti. (Heikka ym. 2016, 56). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) kuvaillaan jatkuvan havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin olevan edellytys lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 42). Havainnoiva työote tarkoittaa sitä, että varhaiskasvattaja havainnoi jatkuvasti lasta, koko lapsiryhmää sekä päiväkodin toimintaympäristöä. Havainnoinnin tarkoituksena on ymmärtää paremmin lapsia ja tulkita havaintojaan tietoisemmin. Tulkintojen avulla varhaiskasvattaja pystyy toimimaan paremmin, lasten tarpeisiin vastaten. Havainnoinnin avulla saatu tieto auttaa varhaiskasvattajaa toimimaan lapsilähtöisesti niin, että hän edistää lasten oppimista sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Koivunen & Lehminen 2015, 18, 33.) Haastatteluissamme varhaiskasvattajat nostivat myös esiin lapsen ja lapsiryhmän havainnoinnin tärkeyden kriisitilanteissa. Varhaiskasvattajien mukaan on tärkeää havainnoida ja seurata kriisitilanteen kohdanneen lapsen lisäksi myös koko ryhmän lapsia ja heidän käyttäytymistään. Haastateltavien mukaan on tärkeää käydä läpi lapsiryhmässä nousseita ajatuksia ja kysymyksiä sekä heränneitä tunteita lasten ikätason mukaisesti.

Siinä hetkessä puuttua niille lapsille sopivalla tavalla ja tasolla minkä he ymmärtää.

Varhaiskasvattajat toivat haastatteluissamme esiin, että kriisitilanteiden käsittelyyn ryhmässä vaikuttavat muun muassa lasten ikä ja tarpeet, vanhempien toiveet ja kriisin luonne. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että yksittäisen lapsen kriisitilanteita käsitellään ryhmässä, jos ne nousevat esiin lasten keskusteluissa tai leikeissä. Varhaiskasvattajien

mukaan koko ryhmää koskevia kriisitilanteita, kuten henkilökunnan jäsenen tai ryhmän jäsenen kuolemaa, käsitellään kuitenkin automaattisesti koko ryhmän kanssa. Varhaiskasvattajat mainitsivat, että kriisitilanteita voidaan käsitellä ryhmässä samoilla keinoilla kuin yksilönkin kanssa. Konkreettisiksi keinoiksi ryhmässä käsittelyyn he mainitsivat muun muassa keskustelun sekä erilaiset sururituaalit, kuten yhteisen muistotilaisuuden. Uittomäen ym. (2014) teoria vahvistaa aineistoamme, sillä sen mukaan erilaiset sururituaalit auttavat lasta ymmärtämään ja käsittelemään tapahtunutta. Rituaalien kautta lapsi saa jakaa tapahtumia ja tunteitaan turvallisessa ilmapiirissä. Rituaalit auttavat lasta ymmärtämään kuolemaa ja estävät pelkojen ja erilaisten kuvitelmien syntymistä. (Uittomäki ym. 2014, 24.) Poijulan (2016) mukaan lapsia auttaa pelkotilojen hallinnassa, kun tapahtumista keskustellaan todenmukaisesti ja etsitään yhdessä toimivia ratkaisuja tapahtumiin. Konkreettisiksi keinoiksi Poijula (2016) mainitsee reaktioista puhumisen, ryhmässä tehtävät askartelut aiheeseen liittyen, lyhyet rentoutumisharjoitukset sekä ulkopuolisen ammattilaisen tuen. (Poijula 2016, 188-189). Muutamat haastattelemamme varhaiskasvattajat kertoivat myös, että moniammatillista yhteistyötä voidaan hyödyntää kriisin käsittelyssä. Esimerkkinä he mainitsivat seurakunnan työntekijän, joka voi osallistua muistotilaisuuteen päiväkodissa.

Leikki on lapselle keino selviytyä kriiseistä. Sen avulla lapsi voi ilmaista tunteitaan ja pystyy käsittelemään vaikeitakin asioita. Leikki on oleellinen osa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Leikkiessä lapsen vuorovaikutustaidot, tunnetaidot ja tunteiden kokeminen harjaantuu. Lapsen itsetunto ja minäkuva vahvistuvat leikin antamien kokemusten ja taitojen kautta. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 16.) Poijula (2016) tuo ilmi sen, että lapsi toistaa tapahtumia leikin kautta ja kuvittelee, että leikissä on pelastaja, joka voisi estää tapahtuman. Koska lapsen suremista häiritsee erilaiset traumaattiset reaktiot, myös traumaattinen, ei luova ja itseään toistava leikki voi lapsella estää sellaisen leikin, joka tukee surun työstämistä (Poijula 2016, 120, 125). Myös tutkimuksessamme tuli ilmi, että lasten kokemat kriisitilanteet voivat tulla leikkeihin mukaan. Varhaiskasvattajat painottivat, että lapsia on havainnoitava ja tuettava siinä hetkessä, niiden lasten ikä- ja kehitystason mukaisesti.

Siinä [leikkitilanteessa] on tavallaan helppo keskustelunavaus ja silleen lapsentasoisesti pystytään sitä [kriisiä] käsittelemään.

Leikin lisäksi hyvä keino lasten kanssa asioiden läpi käymiseen on sadutus. Sadutuksessa lapsi tai muutamat lapset kertovat rauhallisessa paikassa aikuiselle sadun, joka kirjataan ylös juuri sellaisena kuin kertojat sen kertovat ja lopuksi aikuinen lukee sadun ääneen. Lapsella on kuitenkin mahdollisuus muokata satua vielä lopuksi mikäli hän niin haluaa. Sadutuksen avulla pystytään kuuntelemaan ja havainnoimaan paremmin lasta yksilönä tai pientä ryhmää lapsia. Sadustilanne antaa lapselle turvallisuuden tunteen ja tukee lapsen aitoa kohtaamista. Lapsen käydessä kriisiä läpi, on sadutus myös varhaiskasvattajalle hyvä keino kriisin käsittelyyn lapsen kanssa päiväkodissa. Sen avulla aikuinen pystyy tarkasti kuuntelemaan mitä lapsella on kerrottavaa. Kohtaaminen ja puhuminen tapahtuvat luontevasti sadutuksen avulla. (THL n.d.)

Haastatteluissa varhaiskasvattajat painottivat, että kriisin käsittelyyn ryhmässä vaikuttaa paljon lasten ikä. Muutama varhaiskasvattaja toi myös esiin, että kriisiä ei käsitellä pienten alle kolme vuotiaiden ryhmässä välttämättä ollenkaan konkreettisin menetelmin. Niin teorian tiedon (MLL n.d.) kuin haastatteluaineistonkin perusteella pienetkin lapset surevat ja kaipaavat syliä ja lohdutusta kriisitilanteissa. Haastatellut varhaiskasvattajat korostivat, että on tärkeää informoida koko lapsiryhmän kaikkia perheitä siitä, että kriisitilannetta on käyty yhdessä ryhmässä läpi. Varhaiskasvattajat toivat myös ilmi sen, miten tärkeää on puhua lapsille tapahtumista niiden oikeilla nimillä, sillä lapsen ajattelu on hyvin konkreettista. Konkreettiseksi ajatteluksi varhaiskasvattajat kertoivat esimerkiksi sen, etteivät lapset ymmärrä kielikuvia, kuten kuolemasta yleisesti käytettyä ”nukkui pois” kielikuvaa, sillä lapset voivat tällöin alkaa pelätä nukkumista.

4.3 Kasvatusyhteistyö ja sen merkitys kriisitilanteessa

Kasvatusyhteistyöllä tarkoitetaan päiväkodissa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 32) mukaan yhteistyön tavoitteena on turvata lapsen terve ja turvallinen kasvu ja kehitys sekä edistää oppimista huoltajien ja päiväkodin henkilöstön yhteistyön avulla. Kasvatusyhteistyössä keskiössä on luottamuksen rakentaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus sekä kunnioitus huoltajien ja varhaiskasvattajien välillä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32-33.) Kasvatusyhteistyöstä on käytetty myös sanaa kasvatuskumppanuus. 1.8.2017 voimaan tulevassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään kasvatuskumppanuuden sijaan sanaa kasvatusyhteistyö, ja käytämme sitä myös opinnäytetyössämme.

Ensisijainen kasvatustavastuu ja kasvatusoikeus on aina lapsen huoltajilla. Päivähoidon varhaiskasvattajat ovat vastuussa päiväkodissa tapahtuvasta kasvatuksesta. Jaetun kasvatustavastuun onnistumisen edellytyksenä ovat huoltajien ja varhaiskasvattajien tieto toistensa rooleista sekä keskinäinen luottamus. Varhaiskasvattajien ja perheiden roolit ja suhteet monipuolistuvat ja syvenevät päiväkodin ja perheiden yhteistyössä (Kaskela & Kekkonen 2006, 18.) Vastuu yhteistyön toimimisesta on varhaiskasvattajilla (Koivunen 2009, 151).

Kasvatustavastuun rooli korostuu erityisesti silloin, kun lapsen huoltajat eivät erilaisista syistä johtuen osaa tai pysty riittävästi tukemaan lastaan (Lämsä 2013, 32). Lämsän (2013) tavoin myös haastattelemamme varhaiskasvattajat toivat esiin sen, että kasvatustavastuun merkitys korostuu vaikeissa tilanteissa. He myös korostivat, että kumppanuussuhde on luotava jo heti lapsen ensimmäisestä päiväkotipäivästä alkaen. Varhaiskasvattajien mukaan toimiva yhteistyö mahdollistaa perheiden tukemisen kriisitilanteissa.

Sitä [kasvatustavastuuta] on turha ruveta rakentamaan siinä kohdassa [kriisitilanteessa]. Et se pitää rakentaa sinä päivänä, kun se lapsi astuu sisään päiväkotiin.

Kasvatustavastuun keskeisin tavoite on luoda luottamuksellinen suhde työntekijöiden ja huoltajien välille. Luottamuksen syntymiseen tarvitaan aikaa, vuoropuhelua ja yhteisiä kohtaamisia. Päiväkodissa arkinen ja jokapäiväinen vuoropuhelu huoltajien kanssa luo luottamuksellisen ilmapiirin ja mahdollistaa yhteisymmärryksen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 36.) Luottamuksuhteen muodostuminen edellyttää avointa ja suoraa suhdetta. Päiväkodin varhaiskasvattajien tulee osoittaa huoltajille se, että huoltajat ovat lapsensa asiantuntijoita ja heidän tietonsa on korvaamatonta lapsen kriisitilanteessa. (Koivunen 2009, 158.) Haastatteluaineistostamme nousi esiin, että on tärkeää kysyä suoraan huoltajien toivomuksia asian käsittelyyn liittyen, sekä on ylläpidettävä joka päiväistä vuoropuhelua, esimerkiksi lapsen tulo- ja lähtötilanteissa.

Musta se [suoraan puhuminen] antaa luottamuksen niille [huoltajille], että mä oon kiinnostunut, mä haluan tehdä parhaani, mutta mä teen teidän ehdoilla.

Kasvatusyhteistyön tavoitteena on lapsen mahdollisimman kokonaisvaltainen tukeminen (Lämsä 2013, 207). Koivunen (2009) tuo ilmi, että oikeanlaisen tukemisen kriisitilanteissa mahdollistaa kriisin vaiheiden tunteminen. Se auttaa suhtautumaan oikein tilanteisiin ja ymmärtämään lapsen sekä vanhempien reaktioita. Kasvatusyhteistyöhön vaikuttaa myös kasvattajan oma tapa suhtautua lapsen ja vanhempien reaktioihin. Lapsen huoltajilla on oikeus päättää yhteistyön ja kumppanuuden rajat. Varhaiskasvattajat voivat ihmetellä huoltajien vähäistä halua yhteistyöhön, sekä tulkita sen välinpitämättömyydeksi lasta kohtaan. On kuitenkin otettava huomioon, ettei huoltajien osallisuutta yhteistyöhön voida arvioida pelkästään halukkuuden näkökulmasta, vaan on huomioitava myös mahdollisuuksien ja jaksamisen näkökulma. (Koivunen 2009, 161-162.) Tutkimuksessamme muutama varhaiskasvattaja toikin ilmi juuri sen, että perheet ovat erilaisia ja kaikki eivät tarvitse tukea päiväkodilta tai eivät halua keskustella asioista, ja sitä on työntekijöiden kunnioitettava tiettyyn rajaan asti.

Se on ammatillisuutta, että me suhtaudutaan hienovaraisesti kaikkiin näihin perheisiin, ja että tavallaan ei myöskään loukkaannuta itse siitä, että jos me haluttais tukea ja tarjota apua.

Tutkimuksemme varhaiskasvattajat kuitenkin korostivat, että jos heillä päiväkodissa herää suuri huoli lapsesta, on heidän tehtävänä ottaa asia puheeksi huoltajien kanssa. Erikssonin ja Arnkil:n (2012) mukaan huoli on subjektiivinen tunne, joka herää varhaiskasvattajan havaintojen pohjalta. Päiväkodin työntekijöiden velvollisuutena on viedä asia eteenpäin, huolen luonne ja vakavuus huomioon ottaen (Eriksson & Arnkil 2012, 21, 29).

Kriisin kohdanneen perheen voimavarat ovat hyvin rajalliset, ja ulkopuolisen avun hakeminen saattaa olla heille vaikeaa. Siksi kriisitilanteessa päiväkodin varhaiskasvattajien tulisi olla aktiivisia yhteydenpidossa ja perheen tukemisessa. Tärkeintä on osoittaa perheelle tukensa ja myötätuntonsa. (Uittomäki ym. 2014, 27.) Muutamat haastattelemamme varhaiskasvattajat kertoivat, että he näyttävät perheille tukensa muun muassa halaamalla tai koskettamalla esimerkiksi olkapäätä. Huoltajille on varhaiskasvattajien mukaan tärkeä korostaa, että työntekijät ovat myös perheitä varten ja heidän tukena. Yksi varhaiskasvattaja toi haastattelussamme esiin, että kaikilla

perheillä ei ole lähellä tukiverkostoa ja silloin kasvatusyhteistyön merkitys korostuu päiväkodissa.

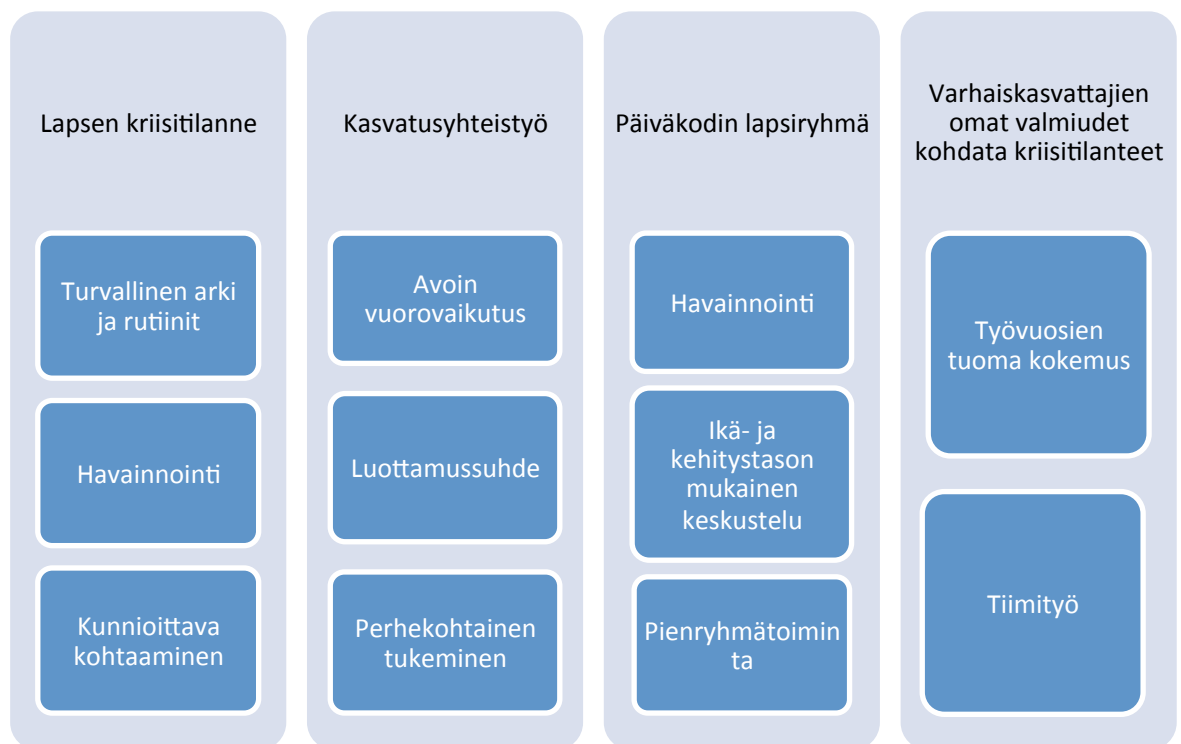
Kasvatuskumppanuus kyllä korostuu näissä tilanteissa, varsinkin, jos ei oo sitä omaa tukiverkostoo niin me ollaan sitten se.

Uittomäen ym. (2014) mukaan myös kriisitilanteessa on pyrittävä siihen, että yhteydenpito perheiden kanssa olisi mahdollisimman luontevaa. Perheen kohtaamisessa tulee välttää suruun liittyviä myyttejä ja kliseitä, jotka mitätöivät surevan henkilökohtaista kokemusta ja tunteita. Kliseitä ja myyttejä voivat olla esimerkiksi väitteet "tiedän miltä sinusta tuntuu" sekä "aika parantaa". Kriisitilanteet nostavat myös varhaiskasvattajissa monenlaisia tunteita pintaan. Usein haastavaa kriisin kohdanneen perheen tukemisessa onkin sietää omaa epävarmuuttaan sekä avuttomuuttaan. (Uittomäki ym. 2014, 13, 27.) Myös haastattelemamme varhaiskasvattajat korostivat, että on tärkeää hyväksyä omatkin tunteensa, mutta kuitenkin pystyä pitämään tietynlainen ammatillinen etäisyys ja pääpaino perheen tukemisessa.

Että osata olla tietyllälaila ammatillinen, vaikka onkin empaattinen ja ajattelevainen.

5 KESKEISIMMÄT TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksenämme opinnäytetyössämme oli se, miten päiväkodissa kohdataan lapsen traumaattinen kriisitilanne. Lähdimme etsimään tutkimukseen tuloksia muutamaa tärkeää teeman pohjalta. Teemoja olivat: lapsen kriisitilanne, kasvatusyhteistyö, kriisitilanteen huomiointi lapsiryhmässä ja varhaiskasvattajan omat valmiudet kohdata lapsen kriisitilanteet. Saimme jokaisesta teemasta hyviä tuloksia ja keskusteluja haastateltavien kanssa.

KUVIO 3. Keskeisimmät tutkimustulokset teemoittain.

Olemme yllä olevaan kuvioon (Kuvio 3) koonneet tutkimuksemme teemahaastattelun pohjalta nousseet keskeisimmät tulokset teemoittain. Kuvion avulla tuloksia pystytään tarkastelemaan selkeämmin ja yksityiskohtaisemmin.

Tärkeimpänä tuloksena kriisitilanteen kohtaamiseen päiväkodissa tuli turvallisen arjen jatkumon takaaminen. Tutkimustuloksista ilmeni, että kun lapsen kotona arki muuttuu kriisin myötä, on tärkeää, että päiväkodissa arki jatkuu samanlaisena ja turvallisenä. Tutkimuksemme ja käyttämämme teorian valossa voimme todeta, että kriisitilan-

teessa perheen voimavarojen ollessa rajalliset, päiväkodin varhaiskasvattajien merkitys korostuu turvallisina aikuisina lapsen elämässä. Jokainen tutkimukseemme osallistunut varhaiskasvattaja toi esiin rutiinien merkityksen lapsen kriisitilanteen käsittelyssä. Tutkimusaineistomme pohjalta voidaan siis todeta, että kriisitilanteessa elävällä lapsella on säilytettävä päiväkodissa rutiinit, jotka tasapainottavat muuten kaaoksessa olevaa arkea.

Tutkimustuloksistamme keskeisenä nousi myös lapsen kunnioittava kohtaaminen, johon kuuluu haastattelemiemme varhaiskasvattajien mukaan esimerkiksi kaikkien tunnetilojen salliminen, empaattisuus, tilannetaju eli lapsen tilanteen ymmärtäminen ja sen huomiointi päiväkodin arjessa. Tutkimukseemme pohjalta voidaan todeta, että kunnioittava kohtaaminen on tärkeää jokaisen lapsen kohdalla jokapäiväisessä arjessa, mutta kriisitilanteessa lapsen kohtaaminen vaatii varhaiskasvattajalta erityistä herkkyyttä. Yhtenä tärkeimpänä tuloksena tutkimuksessamme nousi esiin lapsen ja lapsiryhmän havainnointi. Teoreettisen viitekehiksemme ja tutkimusaineistomme pohjalta voidaan päätellä, että lapsen ja lapsiryhmän havainnointi mahdollistaa oikeanlaisen tukemisen kriisitilanteessa. Havainnoinnin avulla varhaiskasvattaja pystyy huomaamaan lapsiryhmän tarpeet kriisin käsittelyyn liittyen.

Tutkimuksessamme tuli ilmi, että kasvatusyhteistyöllä on todella merkittävä rooli lapsen tukemisessa kriisitilanteessa. Haastattelemamme varhaiskasvattajat painottivat, että hyvä kasvatusyhteistyö rakennetaan jo heti lapsen ensimmäisestä päiväkotipäivästä alkaen. Varhaiskasvattajat toivat myös esiin, että on tärkeää kuulla lapsen huoltajien toiveita kriisitilanteiden käsittelyssä ja panostaa avoimeen vuorovaikutukseen. Varhaiskasvattajat korostivatkin, että jokainen perhe ja jokainen kriisitilanne on erilainen, joten myös kasvatusyhteistyö on aina perhekohtaista. Varhaiskasvattajien mukaan on tärkeää, että huoltajille tulee päiväkodista turvallinen tunne ja he voivat myös kriisitilanteen keskellä luottaa siihen, että lapsi on turvassa ja hyvässä hoidossa. Teorian ja tutkimusaineistomme pohjalta voidaan todeta, että avoimella keskustelulla, luottamuksella ja hyvän vuorovaikutussuhteen luomisella saadaan luotua hyvä kasvatusyhteistyö, josta hyötyvät kaikki osapuolet.

Haastatteluistamme tärkeimpänä tuloksena kriisin kohtaamiseen lapsiryhmässä nousi lapsiryhmän yksilöllisten tarpeiden havainnointi ja huomiointi päiväkodin arjessa. Tutkimuksessamme varhaiskasvattajat toivat esiin, että lapsiryhmässä kriisitilanteen käsittely riippuu lasten iästä ja heidän tarpeistaan. Varhaiskasvattajat korostivat tilannetajua

kriisin käsittelyssä, esimerkiksi jos asia nousee esiin lasten puheissa tai leikeissä, se tulee käydä läpi siinä hetkessä, lapsentasoisesti. Aineistosta voidaan päätellä, että on tärkeää käydä asia heti läpi lasten kanssa, jotta heille ei jäisi pelkoja tai tunne, ettei asiasta saa puhua. Haastattelemamme varhaiskasvattajat painottivat myös pienryhmätoiminnan merkitystä kriisitilanteiden käsittelyssä lapsiryhmän kanssa. Tutkimuksessa käyttämämme teoretieto sekä tutkimusaineistomme osoittavat, että pienryhmätoiminta mahdollistaa tarkemman havainnoinnin ja helpottaa kriisitilanteen läpikäymistä lasten kanssa.

Haastatteluissa kysyimme varhaiskasvattajilta heidän omia valmiuksiaan kohdata lasten kriisitilanteita päiväkodissa ja tärkeimpänä tuloksena nousi esiin pitkän uran tuoman kokemuksen vaikutus kriisitilanteiden kohtaamiseen. Työvuosien tuoma kokemus mainittiin lähes kaikissa haastatteluissa ja varhaiskasvattajat olivatkin sitä mieltä, että ajan kanssa oppii kohtaamaan vaikeita tilanteita paremmin. Osasta haastatteluista tuli ilmi, että varhaiskasvattajat kokevat, että heidän tietonsa ja taitonsa eivät ole riittävät kriisin kohtaamiseen. Muutamat haastateltavat toivat myös esiin, että päiväkodin työntekijöille tulisi olla enemmän koulutuksia kriisin käsittelyyn liittyen. Tutkimusaineiston pohjalta voidaan päätellä, että myös vastavalmistuneiden työntekijöiden valmiuksia tulisi tukea koulutusten avulla. Haastattelemamme varhaiskasvattajat kokivat tiimityön suurimmaksi voimavaraksi kriisitilanteissa. Varhaiskasvattajien mukaan on myös tärkeää, että kriisitilanteissa työtiimillä on yhteiset käytänteet ja toimintatavat. Tutkimusaineistomme osoittaa, että tiimityöskentelyn avulla pystytään tukemaan ja auttamaan lasta ja perhettä kriisitilanteessa paremmin. Tärkeää olisi olla suunnitelma kriisitilanteiden varalle, sillä toimintatapojen ollessa selkeät, pystytään kriisin keskellä paremmin keskittymään perheen auttamiseen.

6 POHDINTA

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamista tutkimuksenteossa. Hyvät tieteelliset käytännöt tarkoittavat eettisesti kestävien tiedonhankintamenetelmien ja tutkimusmenetelmien noudattamista. Lähtökohtana tutkimuksessa tulee aina olla ihmisarvon kunnioittaminen. (Hirsjärvi ym. 2014, 23-25; Vilkka 2015, 41.) Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan laadullisen tutkimuksen eettisyydessä on aina otettava huomioon tutkittavien suoja. Tutkittavien suojaan kuuluu seitsemän lähtökohtaa. Ensimmäinen lähtökohhta on, että tutkimukseen osallistuville tulee selvittää tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitukset ja mahdolliset terveydelliset riskit. Toinen lähtökohhta on tutkittavien vapaaehtoinen suostuminen tutkimukseen ja mahdollisuus keskeyttää tutkimus. Kolmannessa lähtökohdassa tutkittavan on tiedettävä mistä tutkimuksessa on kyse. Neljäs kohta suojaa tutkimukseen osallistuneiden oikeuksia ja tutkittavien hyvinvointi on asetettava aina etusijalle. Viidennessä kohdassa korostetaan, että tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia ja niitä ei tule luovuttaa ulkopuolisille. Kuudennessa lähtökohdassa painotetaan, että jokaisen tutkimukseen osallistuvan tulee jäädä nimettömäksi ja se on heille taattava. Viimeisessä tutkittavien suojan lähtökohdassa painotetaan, että jokaisella tutkimukseen osallistujalla on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa ja lupauksen noudattamista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Koemme, että tutkimuksessamme tutkittajien suoja täyttyi hyvin. Tutkimuksen teossa kunnioitimme jokaisen haastateltavan itsemääräämisoikeutta. Ennen tutkimushaastattelun aloitusta kerroimme haastateltaville tutkimuksemme tavoitteen ja tutkimusmenetelmän. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastattelu oli myös mahdollista keskeyttää. Haastattelun äänitykseen kysyimme jokaiselta haastateltavalta luvan. Teimme tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet sekä aineiston käyttötavan selväksi haastateltaville. Tutkimuksesta saatavaa materiaalia käytämme vain tämän opinnäytetyön tekemiseen ja aineistoa käsittelemme huolellisesti ja luotettavasti. Tulokset esitellään eettisesti kestäväällä tavalla.

On tärkeää, että tutkittavien anonymiteetti säilyy koko tutkimusprosessin ajan. Aineistoa analysoidessa olemme varmistaneet, etteivät tutkittavat henkilöt ole missään vaiheessa tunnistettavissa tekstistämme. Tutkimuksen haastattelutilanteessa käsitelimme arkojakin asioita, ja kunnioitamme kaikkien perheiden anonymiteettiä ja huolehdimme siitä, etteivät he ole missään vaiheessa tunnistettavissa opinnäytetyössämme. Emme tuo opinnäytetyössämme esiin haastateltaviemme mainitsemia yksittäisiä kriisitilanteita. Olimme lähettäneet haastateltaville haastattelun teemat ja tarkentavat kysymykset etukäteen. Jäimme kuitenkin pohtimaan, olivatko tarkentavat kysymykset liian tarkkoja vai olisiko haastattelun pitänyt olla vielä vapaamuotoisempi. Pohdimme myös heikensikö kysymysten etukäteen lähettäminen spontaania keskustelua aiheesta, sillä osa varhaiskasvattajista oli miettinyt jo valmiiksi hyvin tarkkoja vastauksia kysymyksiin.

Tutkimuksen tarkoituksena on aina tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa. Tärkeää on, että aineistonkeruu tehdään menetelmällä, joka sopii tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteeseen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkijan on arvioitava tutkimuksensa luotettavuutta koko tutkimuksen ajan, jokaisen valinnan kohdalla. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan tutkimustekstissään valintansa sekä arvioimaan niiden tarkoituksenmukaisuutta tutkimuksen tavoitteiden kannalta. (Vilka 2015, 197.) Opinnäytetyössämme arvioimme luotettavuutta koko tutkimusprosessin ajan käyttämällä tutkimukseemme sopivaa tutkimusmenetelmää sekä ajankohtaisia ja luotettavia lähteitä. Haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilansidonnaista. Tutkittavat saattavat siis puhua haastattelutilanteessa eri tavalla kuin josakin toisessa tilanteessa. Tämä täytyy ottaa huomioon tulosten yleistämisessä. (Hirsjärvi 2014, 207.) Haastattelussa kiinnitimme huomiota kysymysten asetteluun, jotta ne eivät olisi johdattelevia. Kvalitatiivinen tutkimuksemme perustui haastattelemiemme varhaiskasvattajien omiin kokemuksiin ja ajatuksiin sekä kyseisten päiväkotien käytäntöihin. Tulosten luotettavuuden kannalta on otettava kuitenkin huomioon, etteivät tulokset välttämättä ole kovin yleistettäviä. Kaikissa haastatteluissa toistui kuitenkin samat teemat, eivätkä tulokset olleet ristiriidassa keskenään, mikä lisää tutkimuksen reliabilitteettiä eli toistettavuutta.

Tarkastelemme opinnäytetyössämme tutkimustuloksiamme teorian tiedon valossa. Tutkimustulosten ja teorian tiedon tarkastelu rinnakkain vahvistaa tekstissä esitetyn tiedon paikkansapitävyyttä sekä luotettavuutta. Luotettavuutta pyrimme lisäämään myös käyttämällä sanatarkkoja lainauksia tutkimustuloksistamme. Opinnäytetyössämme olemme

käyttäneet mahdollisimman uusia ja tietopohjaltaan ajankohtaisia lähteitä. Olemme vertailleet erilaisten lähteiden tietoja keskenään, jotta saamme mahdollisimman luotettavan lopputuloksen.

6.2 Opinnäytetyöprosessin pohdintaa

Mietimme muutamia eri aiheita opinnäytetyöllemme, mutta lopulta päädyimme lapsen kriisitilanteiden kohtaamiseen päiväkodissa. Aiheemme on hyvin laaja ja mielenkiintoinen, joten sen rajaaminen tuotti haasteita. Tutkimussuunnitelmavaiheessa aihe alkoi kuitenkin rajautua ja tarkentua. Tutkimussuunnitelmaa tehdessä laadimme myös alustavan aikataulun, jossa määrittelimme aikataulut tutkimusluvan hakemiselle, aineiston keruulle, kirjoittamiselle ja työn valmistumiselle. Koimme aikataulun laatimisen olevan tarpeellista opinnäytetyön etenemisen kannalta. Pysyimme hyvin aikataulussamme koko prosessin ajan.

Haasteellisimmaksi opinnäytetyöprosessissamme koimme haastateltavien löytämisen. Otimme moniin päiväkoteihin yhteyttä sähköpostilla, mutta saimme melko vähän vastauksia yhteydenottoihin. Monien päiväkotien varhaiskasvattajat kokivat, että aiheemme ei koske heitä tai heillä ei ole kokemusta lapsen kriisitilanteista. Pohdimmekin, että olisi siko saatekirjeessämme (Liite 1) pitänyt avata tarkemmin millaisia kriisitilanteita tarkoitamme ja tutkimme. Lopulta löysimme viisi haastateltavaa ja saimme heidän kanssaan sovittua haastattelupäivät. Keräsimme aineistoa neljänä eri päivänä kahdessa eri päiväkodissa. Aineiston keruu sujui hyvin ja joustavasti. Toimiva yhteistyö haastatteluun osallistuvien varhaiskasvattajien kanssa olikin suuri aikataulussa pysymisen mahdollistava tekijä opinnäytetyöprosessissamme. Saimme aiheestamme haastateltavien kanssa hyvää ja ajatuksia herättelevää keskustelua aikaiseksi. Vaikka etukäteen lähetetyt haastattelukysymykset olivat melko tarkkoja, saimme kasaan tarpeenmukaisen ja monipuolisen aineiston. Teemahaastattelussa käyttämämme teemat olivat tarkkaan harkittuja ja ne toimivat haastattelutilanteessa hyvin. Teemojen avulla saimme aineiston, joka vastasi tutkimuskysymyksiimme ja tuki tutkimuksemme teoreettista viitekehystä. Aineiston keruun jälkeen litterointi ja kirjoittaminen lähtivät hyvin käyntiin.

Opimme opinnäytetyöprosessin aikana pitkäjänteisyyttä sekä keskeneräisyyden sietämistä. Opinnäytetyöprosessimme on ollut suhteellisen sujuva ja kirjoittaminen on ollut

mukavaa ja mielenkiintoista. Aiheemme on mielenkiintoinen ja tärkeä, ja olemmekin oppineet siitä paljon lisää prosessin aikana. Olemme saaneet opinnäytetyöprosessin aikana paljon lisää tietoa aiheesta ja sitä kautta itseluottamusta ja varmuutta kohdata varhaiskasvattajina erilaisia kriisitilanteita päiväkodissa. Opinnäytetyön kirjoittaminen parin kanssa on ollut myös opettavaista, sillä se on mahdollistanut keskustelun ja ajatuksiensa jakamisen yhdessä koko prosessin ajan. Yhdessä kirjoittaessa olemme oppineet myös itsestämme kirjoittajina, sillä olemme jatkuvasti arvioineet tekstiämme kriittisesti, mutta hyvässä hengessä ja oppineet näin tunnistamaan omia vahvuuksiamme ja heikkouksiamme kirjoittajina.

Mielestämme opinnäytetyöhön alussa asettamamme tavoitteet toteutuivat melko hyvin. Saimme tutkimuksen avulla selvitettyä toimivia keinoja lapsen kriisitilanteen kohtaamiseen päiväkodissa. Halusimme myös kannustaa varhaiskasvattajia pohtimaan omia valmiuksiaan ja taitojaan kohdata lapsen kriisitilanteet. Tavoite selvästi toteutui, sillä varhaiskasvattajat kertoivat haastattelumme herättäneen heidät pohtimaan aihetta itsekseen sekä myös työyhteisön keskuudessa.

6.3 Pohdintaa ja jatkotutkimukset

Lapsen kriisi on tärkeä aihe, mutta silti kriisiä on tutkittu yhä liian vähän lasten näkökulmasta. Tietoisuus lasten kriisin kokemisesta ja kriisiauttamisesta on todella tärkeää lasten tasapainoisen kehityksen takaamiseksi sekä mielenterveysongelmien ehkäisemiseksi. Koska kriisitilanteita on monenlaisia ja ilmiö on hyvin laaja, myös mahdollisuudet jatkotutkimuksiin ovat lähes rajattomat. Opinnäytetyössämme valitsimme näkökulmaksi päiväkodin varhaiskasvattajien roolin lapsen ja perheen kriisitilanteessa. Kriisitilanteita voisi kuitenkin tutkia myös esimerkiksi lapsen ja perheen näkökulmasta, millaisia kokemuksia heillä on päiväkodin varhaiskasvattajien antamasta tuesta tai mitä he toivoisivat päiväkodilta kriisitilanteessa.

Monialainen yhteistyö on osa laadukasta varhaiskasvatusta. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on lasten tarpeita vastaavan varhaiskasvatuksen toteutuminen. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi neuvolan, lastensuojelun ja muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen kanssa. Monialaisen yhteistyön merkitys korostuu tilanteissa, joissa lapsen

kehityksestä tai hyvinvoinnista herää huoli. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 33.) Kriisitilanteessa varhaiskasvattajan on osattava hyödyntää yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa tilanteen sitä vaatiessa. Myös palveluohjaus on osa varhaiskasvattajan työtä, sillä varhaiskasvattajien on osattava arvioida perheen ulkopuolisen tuen tarvetta ja ohjata perheitä palveluiden piiriin. Tutkimuksessamme tuli kuitenkin ilmi varhaiskasvattajien tyytymättömyyttä yhteistyöhön lastensuojelun kanssa. Osa haastattelemistamme varhaiskasvattajista koki, ettei päiväkodin henkilökunnan näkemystä kuunnella ja arvosteta riittävästi lapsen ja perheen tilannetta arvioidessa. Jatko-tutkimuksena voisikin tutkia päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyötä ja sen toimivuutta.

Haastattelemissamme päiväkodeissa oli jonkin verran epävarmuutta kriisisuunnitelman olemassaolosta, eivätkä haastattelemamme varhaiskasvattajat olleet välttämättä niitä käyttäneet. Suurin osa varhaiskasvattajista koki kuitenkin hyödylliseksi, että päiväkodilla olisi jonkinlainen suunnitelma kriisitilanteiden varalle. Tulevaisuudessa voisi tutkia tarkemmin kriisisuunnitelmien merkitystä päiväkodissa, sekä sitä miten ne ovat käytännössä toimineet.

Joidenkin kuntien päiväkodeissa lasten ryhmäkoot kasvavat kovaa vauhtia. Suuret lapsiryhmät voivat olla taakka varhaiskasvattajien työhyvinvoinnille ja ne vaikeuttavat laadukkaan pedagogisen varhaiskasvatuksen toteuttamista. Lapsen kriisitilanteessa lapsen ja perheen yksilöllinen kohtaaminen on erittäin tärkeää. Kun ryhmäkoot ovat suuret, lasten yksilöllinen kohtaaminen ja havainnointi ryhmässä hankaloituu, eikä varhaiskasvattajat välttämättä huomaa lapsen reagoitua kriisitilanteessa. Varhaiskasvattajilla ei myöskään välttämättä ole suurten lapsimäärien takia riittävästi aikaa kohdata perheitä, mikä heikentää kasvatusyhteistyön laatua.

Tutkimuksemme aineistosta nousi esiin hyvän työyhteisön merkitys työssä jaksamisen kannalta vaikeissa työtilanteissa. Jäimme kuitenkin pohtimaan päiväkodin varhaiskasvattajien omaa työhyvinvointia, jos työyhteisön tuki ei ole riittävä. Päiväkodissa työ voi olla hyvinkin kuormittavaa, joten olisi tärkeää saada työnohjausta ja tukea työyhteisöltä. Lasten kriisitilanteiden kohtaaminen voi olla vaativaa päiväkodin varhaiskasvattajille, joten asioiden käsittely ja purkaminen työyhteisössä on tärkeää työssä jaksamisen kannalta. Hyvinvoiva työntekijä pystyy auttamaan myös lasta ja perhettä kriisitilanteissa.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Early Childhood Trauma. 2010. The National Child Traumatic Stress Network. Luettu 05.04.2017.

http://www.nctsn.org/sites/default/files/assets/pdfs/nctsn_earlychildhoodtrauma_08-2010final.pdf

Eriksson, E. & Arnkil, T-E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saatavilla myös verkkojulkaisuna: http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1

Erkkilä, J., Holmberg, T., Niemelä, S. & Ylönen, H. 2003. Surevan lapsen kanssa. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Hammarlund, C-O. 2010. Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely. (2., päivitetty laitos.) Helsinki: Tietosanoma Oy.

Heikka, J., Hujala E., Turja L. & Fonsén E. 2016. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Varhaiskasvatuksen käsikirja (toim.) Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hedrenius, S. & Johansson, S. 2016. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Helsinki: Tietosanoma.

Helsingin ja uudenmaan sairaanhoitopiiri. N.d. Stressioireet ja traumaperäinen stressihäiriö. Luettu 04.05.2017. http://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/oireet/stressi/Sivut/default.aspx

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita (20. uud. p.). Helsinki: Tammi.

Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta, M. 2014. Mieli ja terveys. (4., uud.painos.) Porvoo: Edita.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto. N.d. Varhaiskasvatuslain uudistus, vaihe 1. Luettu 11.04.2017.

http://www.jhl.fi/portal/fi/tyoelama/ammattialatoiminta/varhaiskasvatus/uudistuva_varhaiskasvatuslaki/

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

- Kinanen, M. 2009. Surusäkki. Vertaisryhmätyöskentelyä lasten sururyhmille. Helsinki: Lasten keskus/Lk-kirjat.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS – kustannus.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. N.d. Läheisen kuolema. Luettu 13.04.2017. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/laheisen_kuolema/
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2015. Lapsen mieli. Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen mielenterveysseura: Juvenes-Print.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmi, L. 2006 Kriisi, pelko, pakokauhu. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Palosaari, E. 2007. Lupa särkyä. Kriisistä elämään. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Piaget, J. 1929. Selected works 1: The child's conception of the world. London: Routledge. Saatavilla myös verkkojulkaisuna: <https://archive.org/details/childsconception01piag>
- Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi selviytymisen tukeminen. (3.,uud.painos.) Helsinki: Kirjapaja.
- Riskiolosuhdetyöryhmä. 2007. Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaaliviraston lapsiperheiden palvelujen vastuualueen riskiolosuhdetyöryhmä.
- Suomen mielenterveysseura. 2004. Yhdessä suru on helpompi kantaa. Opas lasten ja nuorten kanssa sururyhmien ohjaajille. Tuettu suru –projekti. (2.painos.) Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Suomen mielenterveysseura. N.d. Kriisit kuuluvat elämään. Luettu 11.05.2017. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/kriisit-kuuluvat-elamaan>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Varhaiskasvatus. Luettu 07.05.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Varhaiskasvatus 2015. Luettu 07.05.2017. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lasten-paivahoito>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Sadutus. Luettu 19.04.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/sadutus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (10., uud. laitos.) Helsinki: Tammi.

Trauma ja dissosiaatio. N.d. Trauman jälkeinen stressihäiriö. Luettu 19.04.2017.
<http://traumajadissosiaatio.fi/traumanjalkeinen-stressihairio-ptsd-2/>

Trauma ja dissosiaatio. N.d. PTSD lapsilla ja nuorilla. Luettu 19.04.2017.
<http://traumajadissosiaatio.fi/ptsd-lapsilla-ja-nuorilla/>

Varhaiskasvatuslaki 2015/580. Annettu Helsingissä 08.05.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus. Luettu 04.04.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Uittomäki, S., Mynttinen, S. & Laimio, A. 2014. Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut. Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Tampere: KÄPY-lapsikuolemaperheet ry.

Ylöjärven kaupunki. Varhaiskasvatus. 2010. Surun ja kriisin kohtaaminen varhaiskasvatuksessa. http://www.ylojarvi.fi/site/assets/files/5789/krisu-paketti_valmis.pdf luettu 12/2016.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Hei,

Olemme sosiaalialan koulutusohjelman sosionomi (AMK)- opiskelijoita Tampereen ammattikorkeakoulusta.

Teemme opinnäytetyötä lapsen kriisin kohtaamisesta päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteenamme on saada tietoa siitä, millaisia keinoja kasvattajilla on käsitellä lapsen kriisiä, sekä saada tietoa kasvatuskumppanuuden merkityksestä kriisitilanteissa.

Tarkoituksenamme on kerätä aineistoa haastattelemalla kasvattajia muutamassa päiväkodissa ja toivomme, että teidän päiväkodistanne löytyisi kiinnostuneita kasvattajia haastateltaviksi. Suoritamme haastattelut tammi-helmikuun aikana.

Haastattelumme aiheina ovat mm. kasvattajien omat kokemukset kriisitilanteista, erilaiset toimintatavat sekä kasvatuskumppanuus.

Mikäli tulee kysyttävää, meidät tavoittaa sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Anika Salminen & Jenni Hietikko-Kaukola

Liite 2. Haastattelukysymykset

ALUKSI:

- Ammattinimikkeesi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt alalla?

TEEMAT:

Lapsen kriisitilanteet:

- Millaisia kriisitilanteita olet kohdannut urasi aikana?
- Millaisia keinoja on käsitellä kriisitilannetta lapsen kanssa?
- Mitä tulee ottaa huomioon päiväkodin arjessa silloin, kun lapsi elää traumaattisen kriisin keskellä?

Kasvatuskumppanuus:

- Millainen merkitys on kasvatuskumppanuudella kriisitilanteessa? Miten se käytännössä näkyy päiväkodissa?

Kriisitilanteen huomiointi lapsiryhmässä:

- Miten asiaa käsitellään muiden ryhmässä olevien lasten kanssa?
- Miten lapsen kriisitilanne ilmenee ryhmässä?

Varhaiskasvattajan valmius kohdata kriisitilanne:

- Millainen toimintasuunnitelma päiväkodilla on kriisitilanteiden varalle? Miten suunnitelma on toiminut?
- Miten riittäväksi koet omat tietosi ja taitosi kohdata kriisitilanteessa oleva lapsi ja perhe?
- Minkälaista tukea olet itse työntekijänä saanut ja onko se ollut riittävää?